

Forklædte *lagynoi*

af John Lund

I juni 1880 sendte den daværende danske vicekonsul i Athen, E. Feraldi, en mindre samling oldsager til "Det arkæologiske Museum" i København. I sin takkeskrivelse til Udenrigsministeriet bemærkede Antiksamlingens leder, Ludvig Müller, at "De fleste af Genstandene ere vel af ringe Betydning eller uden Værd, idet de enten høre til de almindeligst forekommende eller ere slet udformede eller forfalskede". Men han tilføjede, at "der er dog adskillige Stykker, der have Interesse for den Kgl. Samling, saa at den tilsendte Gave fortjene Paaskiønnelse og Tak".¹ Dette bidrag tager udgangspunkt i to af disse genstande, der ikke tidligere har været publiceret. De beskrives sådan i Antiksamlingens protokol for 1880/1881:

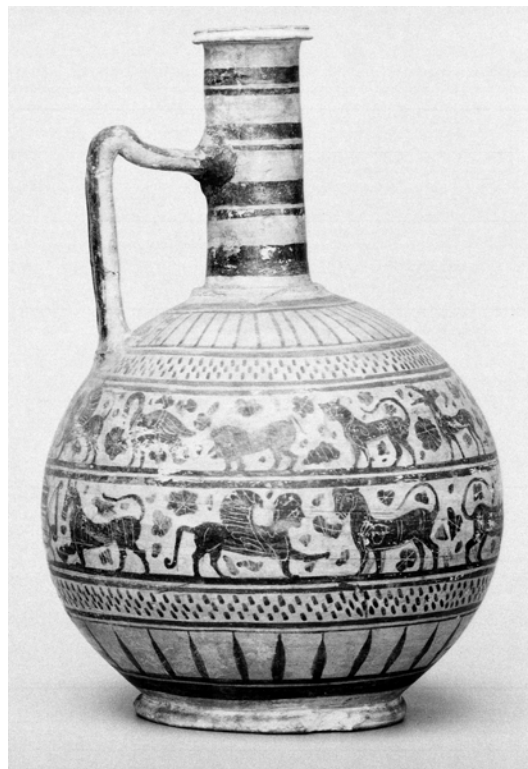

Fig. 1 Nationalmuseets Antiksamling, i.n. 1401 ved erhvervelsen i 1880.

---

1. Brevkoncept dateret 17. september 1880 i Antiksamlingens arkiv.

Kugleformet vase med høit opgaaende Hals og Hank. Med to Rækker af Dyregrupper sortmalede i arkaisk Stil. 8 ½ T. h. [tommer høj] Malingen moderne (i.n. 1401, Fig. 1)

Af lign. Form, med en Rad Dyrefigurer. 5 T. h. Ligesaae (i.n. 1402, Fig. 2)

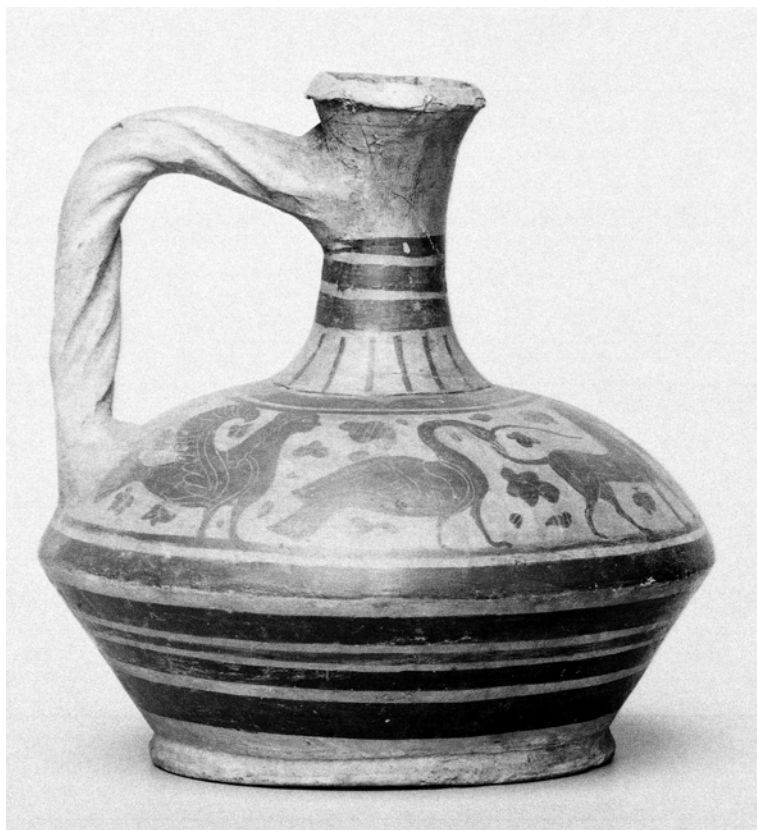

Fig. 2 Nationalmuseets Antiksamling, i.n. 1402 ved erhvervelsen.

Dyrefrisernes pantere, løver, sfinxer samt svaner og fyldornamenter er udført i den sortfigursteknik, der kendetegner keramik fra Korinth i første halvdel af 500-tallet f.Kr. Men vasernes form savner sidestykke i arkaisk tid, så der kunne ikke herske tvivl om, at der var tale om en slags forfalskninger, og da den moderne overmaling blev fjernet i 1943, stod museet tilbage med to gode eksempler på hellenistisk keramik (Fig. 8-9).

Vin, kvinder og *lagynoi*

Robert Zahn identificerede i 1980 sådanne en-hankede kander med en høj slank hals med den type kande, som grækerne kaldte for *λάγυνος*, og hans forslag blev få år senere bekræftet af Gabriel Leroux i en monografi om typen.² Betegnelsen er siden da blevet nærmest enerådende for vaser af denne form.³

Identifikationen er imidlertid ikke uproblematisk, for *λάγυνος* optræder i den antikke litteratur mere end 100 år før formen dukkede op i det keramiske repertoire,⁴ og den eneste kendte antikke vase med påskriften *λαγυνι* er en pilgrimsflaske af en anden form fra det romerske Ægypten.⁵ Så *λάγυνος* var nok snarere en generel betegnelse for 'vinkande' end navnet på en specifik form, men som sådan kan ordet meget vel være blevet brugt om den aktuelle form.⁶

At man i oldtiden forbandt *lagynoi* med vindriking og festivitas fremgår bl.a. af den velkendte statue af en ældre kvinde, der i sin fuldskab klynger sig til netop sådan en vase – et motiv, der også er gengivet som terrakotta-figurer og plastiske vaser (Fig. 3).⁷ Der er sikkert tale om kopier og efterklange af en tabt original, måske en statue af en beruset kvinde, som ifølge Plinius den Ældre (*HN XXXVI.33*) var udført af en billedhugger ved navn Myron og opstillet i

Fig. 3 Plastisk vase fra Skyros forestillende en ældre kvinde med en lagynos, Nationalmuseet, Athen, i.n. 5773 (Polytechnion 2695), gengivet efter Winter 1903, 468 no. 8.

2. Zahn 1908, 68-72; Leroux 1913.
3. Henvisninger til den omfangsrige litteratur kan findes i Berlin 1997, 42-7; Rotroff 1997, 127, 225-9 og *passim*; Hübner 2000; Mandel 2000; Rotroff 2006, 82-4.
4. For ordets forekomst i antik litteratur, cf. Lexoux 1913, 73-81, Pierobon 1979 og sammenfattende Rotroff 1997, 226 note 32.
5. Otto Rubensohn, i: *Archäologischer Anzeiger* 44, 1929, 204-8 fig. 5; Rotroff 1997, 226 note 32.
6. Rotroff 1997, 226.
7. Zanker 1989; Uebel 2007; Kunze 2009, 116-21 fig. 55; <http://arachne.uni-koeln.de/item/typus/456>. For terrakottafiguriner, se Leroux 1913, 73-4; Salomonson 1982; Zanker 1989, 46-8.

Smyrna.⁸ Flere *lagynoi* fra Cypern har kvindenavne påskrevet inden brændingen,⁹ men der kendes også bronzefigurer af gående mænd med en *lagynos* i den ene hånd – vel på vej til en fest.¹⁰

Formens oprindelse

I det ægæiske område er de tidligste *lagynoi* fundet i kontekster, der sættes i forbindelse med den såkaldte Chremonidiske Krig (267-261 f.Kr.).¹¹ De pågældende vaser er udekorerede og ligner senere *lagynoi* fra Chios (Fig. 4)¹² og Rhodos (Fig. 5).¹³ Begge øer var kendt for deres vinproduktion, og det er fristende at tro, at formen blev 'opfundet' et af de to steder.

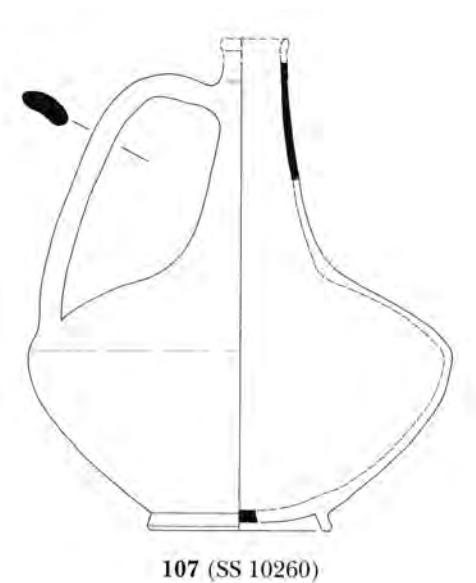

Fig. 4 (tv) Chiotisk lagynos med hank-stempel, fundet i den såkaldte Komos Cistern, Athens Agora, gengivet efter Rotroff 2006 fig. 17.

Fig. 5 (th) Lagynos erhvervet på Rhodos i 1901 af Den danske Rhodosekspedition, Nationalmuseets Antiksamling, i.n. 6510.

-
8. Cf. Zanker 1989, 82; statuens hellenistiske stil udelukker, at der er tale om den berømte klassiske billedhugger af samme navn.
  9. Masson 1984.
  10. Zanker 1989, 50-1 figs. 35-7; Kunze 2009, 118-9 fig. 56.
  11. Vanderpool *et al.* 1962, 39 no. 50 pl. 21 and p. 46; Schmid 2000, 368 no. 77 pl. 190; Rotroff 2006, 84 note 65-6.
  12. Rotroff 1997, 390-1 no. 1507 fig. 89 pl. 190, gengivet med venlig tilladelse fra Susan I. Rotroff.
  13. CVA Danmark 4, Copenhagen: Musée National (Collection des antiquités classiques) 4, 143 pl. 184.3 (Chr. Blinkenberg & K. Friis Johansen).

Et andet muligt oprindelsessted er Cypern. Her har man i en uforstyrret kammergrav ved Ayii Omologites på den centrale del af øen fundet en *lagynos* tæt på en mønt slået af Ptolemaios I (310-305 f.Kr.), og ikke langt derfra en begravelse med to mønter slået i henholdsvis 310-306 og 285-284 f.Kr.¹⁴ Men mønterne giver kun en *terminus post quem*, og vassen kan være senere, om end næppe så sen som en *lagynos* i Nationalmuseets Antiksamling (Fig. 6), som er udgravet ved Kountoura Trachonia på den nordøstlige del af Cypern i en grav, der kan dateres til ca. 150-125 f.Kr.¹⁵

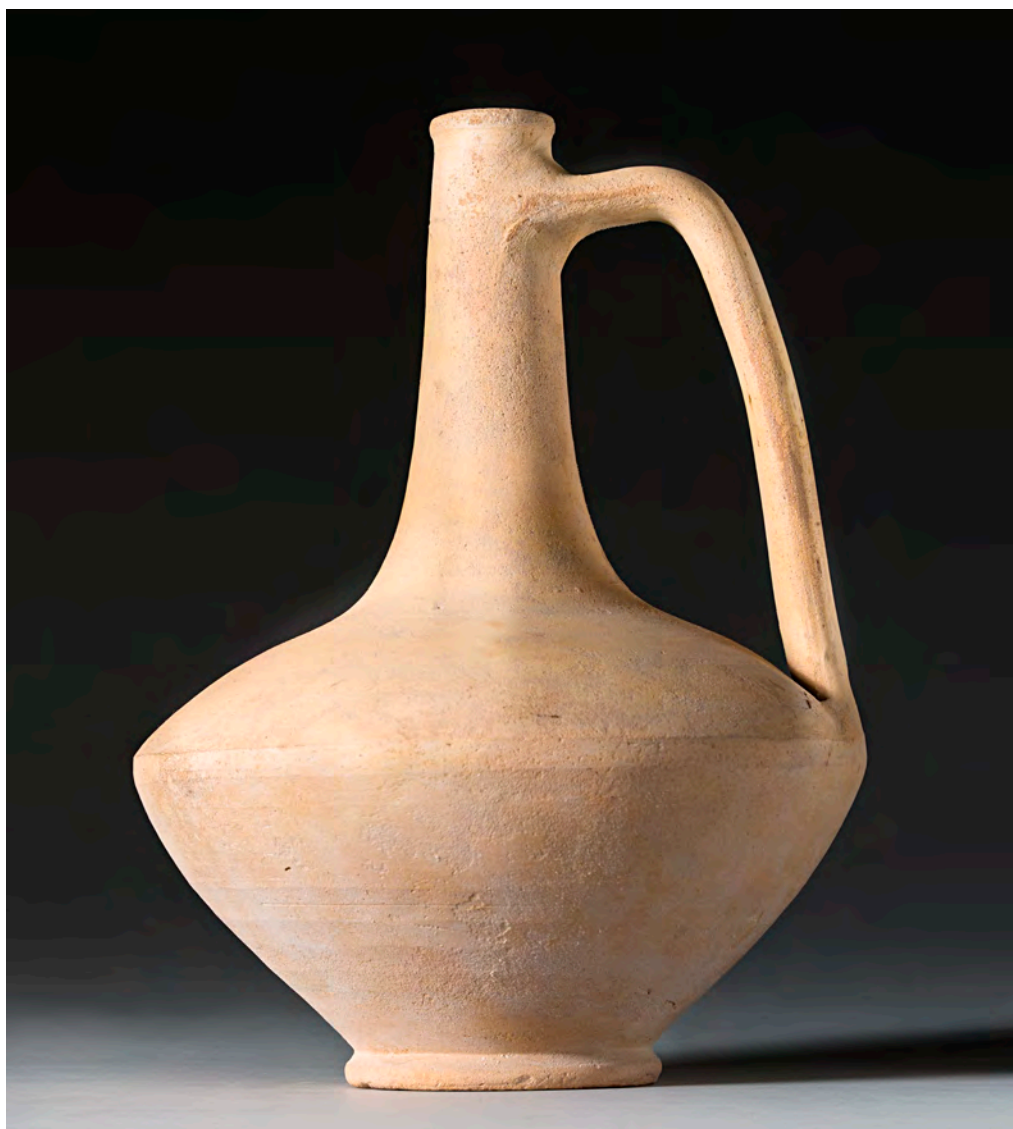

Fig. 6 Lagynos udgravet i Grav 14 ved Kountoura Trachonia, Cypern, af Den svenske Cypernekspektion, Nationalmuseets Antiksamling, i.n. 9749.

---

14. Flourentzos 1986, 159 nos. 31-2 32 fig. 4 pl. 31 og 159 no. 61 fig. 4

15. Westholm 1956, XII, 60, 73 fig. 24.8; Nys & Åström *et al.* 2004, 10.

De tidlige *lagynoi* er alle udekorede, men man begyndte senere at fremstille *lagynoi* med påmalede motiver på et lyst, undertiden kalkagtigt, overtræk. De vigtigste produktionscentre fandtes i det vestlige Lilleasien og på Cypern (Fig. 7),¹⁶ men der var også værksteder andre steder, for eksempel i Sortehavsområdet.

Fig. 7 Lagynos fra Cypern, erhvervet ved bytte i 1910. Nationalmuseets Antiksamling, i.n. 6543.

Med denne viden i baghovedet kan vi kaste et nyt blik på de to vaser, som Antiksamlingen erhvervede i 1880. Til trods for, at de tilhører den samme grundform er de temmelig forskellige. Med sin karinerede krop, snoede hank og enkle dekorationsbånd

---

16. CVA Danmark 4, Copenhagen: Musée National (Collection des antiquités classiques) 4, 143 pl. 183.3 (Chr. Blinkenberg & K. Friis Johansen); Hayes 1991, 20 ad no. 14; Nys & Åström *et al.* 2004, 22 no. 184.

Fig. 8 Nationalmuseets Antiksamling, i.n. 1402 efter afrensning af den moderne bemaling.

modsvare den mindste af disse (Fig. 8)¹⁷ en af de almindeligste varianter af formen, der blev fremstillet på det sydvestlige Cypern og det vestlige Lilleasien fra omkring 150/125 f.Kr. til 50 f. Kr. eller senere.¹⁸ Den anden (Fig. 9) tilhører en mere sjælden kategori: de globulære *lagynoi*.¹⁹ Dens bedste paralleller stammer fra kontekster fra 100-tallet f. Kr. i det centrale Grækenland.²⁰

-
17. H.: 12.8 cm; fremstillet af lyst rødbrunt (5YR 6/4) fint slemmet ler med enkelte store kalkpartikler og glimmer. Spor af vandrette bånd i mørk rødbrun farve (5YR 3/7) under karneringen.
  18. Γιαννικούρη *et al.* 1990, 175-6 pls. 89-90; Hayes 1991, 18 og 20-1: Series 6; Retroff 1997, 229; Mandel 2000, 182; Ballet 2000 [2001], 309-10 nos. 33-35, 342 and 366 figs. 9.33-5 and fig. 9.169; Kögler 2010, 409-11.
  19. H.: 22.4 cm; fremstillet af rød-gult (5YR 6/4) fint slemmet ler med enkelte kalkpartikler samt sorte partikler og glimmer. Rester af den oprindelige mat røde (7.5YR 5/4) bemaling på bagsiden af halsen, den ribbede båndhank og omkring dennes tilslutning til skulderen. De har ikke været muligt at fjerne alle rester af den moderne påmaling og indridsningerne.
  20. Bruneau 1970, 466 no. 59.2 fig. 75 og 209; Karageorghis & Amyx *et al.* 1974, 18 no. 32 fig. 31; Hayes 1991, 19 no. 8 fig. 10; Retroff 1997, 228, 396 no. 1546 fig. 92 pl. 120.

Fig. 9 Nationalmuseets Antiksamling, i.n. 1401 efter afrensning.

En ptolemæisk forbindelse?

Flere har set en forbindelse mellem *lagynos*-formen og den ptolemæiske verden med udgangspunkt i en passage i den græske forfatter Athenaios' *De lærde middagsgæster* fra omkring 200 e.Kr.²¹

Da alle havde givet udtryk for deres beundring for Kynulkos' lærdom, sagde Plutarch [filolog fra Alexandria]: På tilsvarende måde plejede man i mit eget Alexandria at fejre en fest, der hed *Lagynoforia* [Flaskebærerfesten eller Kande-bærerfesten], om hvilken Eratosthenes beretter i sit skrift, der har titlen *Arsinoë*. Han si-

---

21. Zanker 1989, 50-55 med henvisninger side 84-5 og Berlin 1997, 42-3 note 102-3. Schäfer 1968, 112-3, Hübner 2000, 177 og Rotroff 2006, 83 er mere forbeholdne overfor idéen.

ger følgende: Ptolemaios indstiftede alle mulige slags fester og ofringer, især dem med relation til Dionsysos, og Arsinoë spurgte den mand, der bar olivengrenene, hvilken dag han fejrede, og hvad det var for fest. Han svarede: "Den hedder Flaskerbærerfesten, og folk spiser, hvad der bliver bragt til dem, når de har lagt sig på stråmætter, og hver drikker af sin egen flaske, som de har med hjemmefra". Da han var gået sin vej, kiggede hun hen på os og sagde: "Det må være en tarvelig fest, for det må blive en sammenkomst af en blandet skare, der serverer elendig og ringe mad."²²

Sammenkædningen er besnærende, men modsiges af, at der er fundet relativt få *lagynoi* i Alexandria og flere andre steder, der i perioder indgik i Ptolemæerriget, f.eks. Benghazi og det sydlige Israel.²³ *Lagynoi* var ganske vist meget populære på det ptolemæiske Cypern, men nok i højere grad på den centrale og østlige del af øen end i Nea Paphos,²⁴ der var Cyperns hovedstad i perioden og mellemhavn på en af de vigtigste søruter mellem Grækenland og Ægypten.

Sådanne skæve udbredelsesmønstre er ikke usædvanlige for hellenistisk keramik. Selv indenfor forholdsvis begrænsede geografiske enheder – eksempelvis Cypern – kan man konstatere betydelige forskelle i keramikrepertoiret fra det ene sted til det andet.²⁵

Parva componere magnis

Korinthiske vaser stod i langt højere kurs end hellenistisk keramik i slutningen af 1800-tallet, så der var en vis logik i, at en forfalsker søgte at øge værdien på de vaser, der havnede i Antiksamlingen, ved at iklæde dem korinthisk 'dragt'.

Nu er situationen nærmest den modsatte. De sidste årtier har der været en stadig stigende forskningsinteresse for den omtumlede periode mellem Alexander den Stores død og slaget ved Actium, måske fordi man – med rette eller urette – heri ser mindelser om vores egen tid, og aner konturerne af en begyndende globaliseringsproces.²⁶

---

22. Jeg er Carsten Weber-Nielsen stor tak skyldig for at have oversat passagen.

23. Ballet 2000 [2001], 308-9; Kenrick 1985, 122; Berlin 1997, 43.

24. Formen er dog også her veldokumenteret, se Hayes 1991, 18-22.

25. Lund 2006.

26. Man har mest talt om globalisering i forbindelse med Romerriget, cf. Hingley 2005 og henvisninger i Mattingly 2011, 15 note 49, men se nu også <http://au.academia.edu/SidseLMariaWesthHansen> og Morel, i trykken.

At dømme ud fra det keramiske materiale foregik vareudveksling i 300- og 200-tallet f.Kr. hovedsageligt på lokalt og regionalt plan. Men den interregionale handel tog et kraftigt opsving i det følgende århundrede, kulminerende i den tidlige kejsertid. Sideløbende forsvandt flere af de producenter, der tidligere havde forsynet lokalområderne med keramik, måske udkonkurreret af massefremstillede, standardiserede og vel også billigere importerede produkter.²⁷ En udvikling, der måske er med til at forklare, hvorfor *lagynoi* stort set forsvandt fra det keramiske repertoire i den tidlige kejsertid.

John.Lund@natmus.dk

Bibliografi

- Ballet, P. (m. C. Harlaut), "Introduction à la céramique de Gabbari," *Études alexandrines* 5 2000 [2001], 295-368.
- Berlin, A.M., "The Plain Wares," i: S.C. Herbert (udg.), "Tel Anafa II,1: The Hellenistic and Roman Pottery," *Journal of Roman Archaeology. Supplementary Series* 10 Part II,1, Ann Arbor, Michigan, 1997, ix-211.
- Bruneau, P., "Tombe d'Argos," *Bulletin de Correspondence Hellénique* 94, 1970, 437-531.
- Flourentzos, P., "Tomb Groups from the Necropolis in Ay. Omologites, Nicosia," *Report of the Department of Antiquities, Cyprus* 1986, 150-63.
- Γιαννικούρη, Α., & Β. Πατσιάδα & Μ. Φιλιμόνος, 'Χρονολογικά προβλήματα γραπτής κεραμικής από τη Ρόδο', i: Β' Επιστημονική Συνάντηση Για Την Ελληνιστική Κεραμική. Χρονολογικά προβλήματα της ελληνιστικής κεραμικής, Αθήνα 1990, 172-98.
- Hayes, J.W., *Paphos III: The Hellenistic and Roman Pottery*, Nicosia, 1991.
- Hingley, R., *Globalizing Roman culture: Unity, diversity and empire*, Abingdon, 2005.

---

27. Lund, under udarbejdelse.

- Hübner, G., “Zur Lagynos, Aspekte und Retrospektiven,” i: Ε΄ Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική. Πρακτικά. Αθήνα, 2000, 161-78.
- Karageorghis, V. & D.A. Amyx *et al.*, *Corpus of Cypriote Antiquities 5. Cypriote Antiquities in San Francisco Bay Area Collections, Studies in Mediterranean Archaeology XX:5*, Gothenburg, 1974.
- Kenrick, P.M., *Excavations at Sidi Khrebish Benghazi (Berenice) III 1: The Fine Pottery. Supplements to Libya Antiqua 5*, Tripoli, 1985.
- Kunze, C. , “Das Elend des Alters. Hellenistische Genreskulpturen von Fischern, Landleute und alte Frauen,” i: H.H.v. Prittwitz und Gaffron & M. Nickel, *Alter in der Antike. Die Blüte des Alters aber ist die Weisheit. Katalog zur Ausstellung im LVR-Landesmuseum Bonn, 25.2.2009 - 7.6.2009*, Mainz am Rhein, 2009, 107-23.
- Leroux, G., *Lagynos: Recherches sur la céramique et l'art ornemental hellénistiques*, Paris, 1913.
- Lund, J., “On the circulation of goods in Hellenistic and Early Roman Cyprus: the ceramic evidence,” i: L.W. Sørensen & K.W. Jacobsen (udg.), *Panayia Emathousa II. Political, cultural, ethnic and social relations in Cyprus. Approaches to regional studies, Monographs of the Danish Institute at Athens Volume 6,2*, Athens, 2006, 31-49.
- Lund, J., *Studies in the Circulation of Pottery in Cyprus from the 3rd century BC to the 3rd Century AD*, under udarbejdelse.
- Mandel, U., “Weißgrundige Lagynoi aus Knidos,” i: Ε΄ Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική. Πρακτικά, Αθήνα 2000, 179-88.
- Masson, O., “Noms de femmes sur des lagynoi chypriotes,” *Report of the Department of Antiquities, Cyprus*, 1984, 130-233.
- Mattingly, D.J., *Imperialism, Power, and Identity: Experiencing the Roman Empire*, Princeton & Oxford, 2011.
- Morel, J.-P., “Les campaniennes A et B, aspects d'une ‘globalisation’ économique et culturelle des ceramiques tardo-hellenistiques,” i: Bilde, P.G. & Lawall, M. (udg.), *Acts of the Conference “Pottery, Peoples and Places: Study and Interpretation of Late Hellenistic Pottery”, 27-29 November 2008, The Sandbjerg Estate*, i trykken.

- Nys, K. & P. Åström, *Corpus of Cypriote Antiquities 28. Cypriote Antiquities in Public Collections in Sweden: Malmö, Lund and Göteborg, Studies in Mediterranean Archaeology XX:28*, Sävedalen, 2005.
- Pierobon, R., "Lagynos. Funzione e forma," *Rivista di Studi Liguri* 45, 1979, 27-50.
- Rotroff, S.I., *The Athenian Agora XXIX: Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material*, Princeton, New Jersey, 1997.
- Rotroff, S.I., *The Athenian Agora XXXIII: Hellenistic Pottery: The Plain Wares*, Princeton, New Jersey, 2006.
- Salomonson, J.W., Die trunkene Alte. Ein Gefässtypus der mittleren Kaiserzeit. Überblick und allgemeine Bewertung des Materials, i: *Colloque sur la céramique antique. Actes. Carthage, 23 - 24 juin 1980, Centre d'étude et de documentation archéologique de la conservation. Dossier 1*, Carthage, 1982, 197-208.
- Schäfer, J., *Hellenistische Keramik aus Pergamon, Pergamenische Forschungen 2*, Berlin, 1962.
- Schmid, S.G., "A Group of Early Hellenistic Pottery from a Well in Eretria," i: *Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική. Πρακτικά, Αθήνα*, 2000, 361-72.
- Uebel, U., "Die sog. Trunkene Alte in Mannheim. Zur Rezeption und Deutung der Alten Priesterin," *Thetis* 13/14 2007, 125-32.
- Vanderpool, E. & J.R. McCredie & A. Steinberg, "Koroni: A Ptolemaic Camp on the East Coast of Attica," *Hesperia* 31, 1962, 26-61.
- Westholm, A., "Pottery," i: O. Vessberg & A. Westholm, *The Swedish Cyprus Expedition IV 3: The Hellenistic and Roman Periods in Cyprus*, Stockholm, 1956, 53-81.
- Winter, F., *Die Typen der figürlichen Terrakotten II*, Berlin & Stuttgart 1903.
- Zahn, R., "Hellenistische Reliefgefäße aus Südrussland," *Jahrbuch des Kaiserlich Deutschen Archäologischen Instituts* 23, 1908, 45-77.
- Zanker, Z., *Die Trunkene Alte. Das Lachen der Verhöhnnten*, Frankfurt am Main, 1989.